

11. Сидоренко, Е. В. Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии / Е. В. Сидоренко. – СПб. : Речь, 2002. – 207 с.

12. Скворцова Л.И. Тренинг по развитию у студентов педвуза коммуникативных умений / Л.И. Сидоренко,

М.А. Углицкая. – М. : МГОПУ, 1998. – С. 92-101.

13. Шепелева Л. Н. Программы социально-психологических тренингов / Л. Н. Шепелева. – СПб. : Питер, 2006. – 160 с.

Подано до редакції 25.02.13

УДК 3777.8.034

Л. А. Кобзаренко

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ТА ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТИ ВИСВІТЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖІВ ЗАСОБАМИ ЕТНОПЕДАГОГІКИ

У статті висвітлено педагогічні умови виховання морально-ціннісних орієнтацій студентської молоді засобами етнопедагогіки, проаналізовано їх ключові положення в методологічному та гносеологічному контекстах.

Ключові слова: морально-ціннісне виховання, морально-ціннісні орієнтації, гуманістичні елементи, педагогічні умови, аксіологічний підхід, творча інтеграція етнопедагогічних знань, морально-етнічні цінності.

Постановка проблеми. В умовах демократизації українського суспільства, зміни освітніх парадигм, реформування системи освіти на загальноєвропейських гуманістичних засадах гостро постає проблема пошуку світоглядного підґрунтя як в індивідуально-особистісному, так і в морально-ціннісному аспектах.

Сучасний стан розвитку педагогічної науки вимагає теоретичного узагальнення та інтегрування інформації морально-ціннісного спрямування музично-педагогічних дисциплін, зокрема спрямування їх на задоволення моральних потреб, запитів особистості, створення належних умов розвитку морально-ціннісної сфери студента, виховання та розкриття його моральних цінностей та ціннісних орієнтацій із залученням до відповідних інноваційних виховних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти досліджуваної проблеми знайшли відображення в історичному ракурсі, набувають особливої актуальності й розробляються в багатьох напрямках педагогічної думки на сучасному етапі, зокрема є численна кількість праць та публікацій, присвячених різноманітним проблемам морально-ціннісного виховання особистості: становлення й розвиток моральних цінностей досліджували Г.Іванова, О.Рудіна, особливості морального розвитку особистості та механізми формування моральних цінностей та ціннісних орієнтацій – І.Бех, В.Галузяк.

Згідно з вищезазначеними аспектами такий підхід вимагає наукового бачення щодо процесу модернізації та моделювання виховного процесу в контексті етнізації освітньої роботи, впровадження у зміст виховного процесу молодого покоління родинних традицій українського народу, які, ґрунтуючись на провідних принципах філософії, психології, національного менталітету мають ціннісно-виховний потенціал, пошуку ефективних засобів, педагогічних умов та

інноваційних методик їх впровадження, з метою поєднання теоретико-методологічних аспектів досліджуваної проблеми з практичною діяльністю вищих навчальних закладів I – II рівнів акредитації. Саме тому, обґрунтування педагогічних умов виховання морально-ціннісних орієнтацій студентів педагогічних коледжів засобами етнопедагогіки є актуальним і перспективним, що і зумовило вибір теми статті.

Метою статті є висвітлення педагогічних умов виховання морально-ціннісних орієнтацій студентської молоді засобами етнопедагогіки та аналіз їх ключових положень в методологічному та гносеологічному контекстах.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічних досліджень засвідчує, що в сучасній педагогічній науці вже розроблена певна система способів оптимізації виховного процесу, котра побудована на логіці послідовного вибору найкращих варіантів усіх основних компонентів виховання – його завдань, змісту, умов, методів, засобів, форм організації й аналізу його результатів.

Психолого-педагогічний словник трактує поняття "педагогічна умова" як "сукупність обставин, в яких здійснюється життєдіяльність суб'єкта, що сприяє або заперечує її успішності" [2, с.451]; обставини, фактори, сукупність мір, від яких залежить ефективність педагогічного процесу; взаємозв'язана сукупність методів, прийомів, форм, елементів змісту в навчально-виховному процесі, що забезпечує досягнення очікуваних результатів [3, с. 58]; система взаємозалежних, взаємодоповнюваних, взаємопов'язаних метою та смыслом компонентів [5, с. 50]. Отже, у своєму дослідженні ми будемо розуміти педагогічні умови як комплекс взаємозалежних, взаємодоповнюваних, взаємопов'язаних метою та смыслом спеціально створених компонентів, які охоплюють всіх суб'єктів виховного процесу..

Разом з тим у психологічній та педагогічній літературі досі немає достатніх даних про змістовні і структурно-динамічні характеристики системи ціннісних орієнтацій студентів різних спеціальностей, про взаємозв'язок ціннісних орієнтацій з іншими особистісними якостями студентів. Це ускладнює процес отримання цілісного уявлення про особистість, духовний та морально-ціннісний потенціал майбутніх фахівців в сфері освітньої галузі. З огляду на це постає завдання розробити таку цілісну організацію освітнього простору, яка створювала би умови для наповнення внутрішнього світу студентської молоді морально-ціннісним змістом.

Результати констатувального експерименту засвідчили недостатній рівень розвитку морально-ціннісних орієнтацій студентів. Так, за результатами діагностики, 19 % студентів, залучених до експерименту, знаходяться на індивідуально-репродуктивному (низькому) рівні вихованості морально-ціннісних орієнтацій, 65% студентів – на емоційно усвідомленому (середньому) рівні і тільки 16% респондентів володіють високим, продуктивно перетворювальним (творчим) рівнем вихованості морально-ціннісних орієнтацій.

Серед причин, які зумовили цей рівень, можна визначити наступні: морально-ціннісне спрямування виховання часто є продекларованим, зміст навчальних дисциплін, що вивчаються у педагогічних коледжах подають лише окремі зразки етнопедагогічних знань, які найчастіше сприймаються і засвоюються студентами на репродуктивному рівні та практично не використовуються у процесі проходження педагогічної практики та ін.

Результати констатуючого експерименту, мета, завдання, специфіка процесу виховання студентів морально-ціннісних орієнтацій, професійного зростання майбутнього педагога у системі професійної освіти дозволили виокремити сукупність педагогічних умов ефективного формування морально-ціннісних орієнтацій засобами етнопедагогіки, зокрема: *послідовна реалізація аксіологічного підходу до використання народознавчого матеріалу в освітній роботі зі студентською молоддю, залучення студентів до творчої інтеграції етнопедагогічних знань та культурно-мистецького етнодосвіду та дотримання краєзнавчого принципу опанування студентами морально-етнічних цінностей*. Розглянемо більш детально зміст виділених умов та обґрунтуємо шляхи їх реалізації.

Послідовна реалізація аксіологічного підходу до використання народознавчого матеріалу в освітній роботі зі студентською молоддю. Аксіологічна парадигма є найбільш загальною світоглядно-теоретичною моделлю, що в своїй основі має широкий спектр ціннісних підходів та визначається широким визнанням у сучасному науковому дискурсі. Саме аксіологічна парадигма зумовлює звернення до ціннісної проблематики у розкритті будь-яких явищ, що підлягають дослідженню.

Аксіологічний підхід є інтегруючим, він є імплі-

цитно присутнім в кожному з концептуальних дослідницьких підходів, і за його допомогою визначається: по-перше, цінність етнопедагогічних засобів як соціального регулятора; по-друге, здатність втілювати в життя певні цінності, по-третє, ціннісне наповнення етнопедагогічних знань. Ціннісний (аксіологічний) підхід в методології етнопедагогіки – це загальна стратегія дослідження, що визначає розгляд етнопедагогічних знань та засобів крізь призму його відповідності певним моральним цінностям та ціннісним орієнтаціям, які можуть забезпечуватись етнопедагогічними знаннями та бути його основою з метою морально-ціннісного виховання особистості студента.

Слід зауважити, що аксіологічний підхід до професійно-педагогічної підготовки передбачає формування в студентів системи ціннісних орієнтацій, які задають загальну спрямованість інтересам і прагненням особистості, ієрархію індивідуальних переваг, мотиваційну програму діяльності і, в кінцевому підсумку, визначають рівень готовності майбутнього спеціаліста до реалізації життєвих і професійних планів.

Сучасний ВНЗ використовує могутню систему виховного впливу, що спрямована на формування та розвиток морально-ціннісного ставлення особистості до минулого свого народу, його традицій, культури, духовної спадщини. Такою формою впливу є етнопедагогічний матеріал, застосування якого створює сприятливі умови для подолання бездуховності нашого суспільства, відродження та розвитку національної культури. Адже український ВНЗ справді національний тоді, коли ґрунтується на українській етнопедагогіці, українській національній системі впливу на формування особистості і за орієнтаційний еталон має народні чесноти, норми християнської моралі, гармонію родинно-громадського виховання. Такої точки зору дотримувались провідні українські педагоги, зокрема О. Духнович, І. Огієнко, Ю. Дзерович, П. Холодний, І. Бажанський, С. Русова, А. Волошин, Г. Ващенко, В. Сухомлинський та інші.

Визначальними тут є реалізація ідеї народності і на цій основі – формування системи знань про культурно-історичний шлях розвитку українського народу і народів, які проживають на території України; демократизація всіх сторін життя студентів, відхід від регламентації в організації їхньої діяльності; індивідуалізація виховання, врахування інтелектуального розвитку, здібностей, інтересів та нахилів, генетичної спадковості та етнізації особистості студента, складності та неоднозначності її внутрішнього світу, що зумовлює варіативність змісту, форм і методів виховання; органічне поєднання організаційно-педагогічної, національно-культурної та просвітницької форм роботи; індивідуальних, групових і фронтальних з активною творчою діяльністю студентів тощо.

У навчально-виховному процесі зазначена умова реалізувалася за допомогою інтерактивних методів виховання, зокрема: дискусії, методу-кейсу, мозкового штурму, що дають можливість студентам предмет-

но, безпосередньо й емоційно перебувати у ситуації морального вибору та морального пошуку. Виокремлення таких ситуацій з етнопедагогічної спадщини, їх активне переживання, зіставлення з власним життєвим досвідом сприяє усвідомленому сприйняттю зростаючою особистістю певних морально-духовних цінностей, розвиває всі компоненти її морально-ціннісних орієнтацій.

Послідовна реалізація аксіологічного підходу до використання народознавчого матеріалу в освітній роботі зі студентською молоддю регламентує повернення студентської молоді до національних джерел, історії народу, традиційної обрядовості, фольклорних та етнографічних скарбів, що сягають у глибину століть. Результатом реалізації цієї умови стало оволодіння майбутніми вчителями такими функціями, як аксіологічна, стимулювальна, мотиваційна, орієнтаційна й оформлення гуманістичної системи морально-ціннісних орієнтацій, визначення мети та мотивів діяльності професійно-педагогічної взаємодії.

Наступною умовою є залучення студентів до творчої інтеграції етнопедагогічних знань та культурно-мистецького етнодосвіду.

Пояснення сутності педагогічної умови потребує розкриття змісту основних дефініцій, серед них: "інтеграція", "творча інтеграція етнопедагогічних знань та культурно-мистецького етнодосвіду".

"Інтеграція" – Вперше поняття "інтеграція" було використано в XVII столітті Я. А. Коменським у праці "Велика дидактика": "Все, що знаходиться у взаємозв'язку, повинно викладатися у такому ж взаємозв'язку"[1, с.14]. Очевидним є те, що інтеграція є складним і багаторівневим явищем, тому велика кількість науковців досліджує цю проблему у різних аспектах. Сучасні погляди на проблему інтеграції змісту освіти викладені у роботах: В. Андрущенко, В. Безрукової, Т. Браже, М. Прокоф'євої, С. Гончаренка, Р. Гуревича, І. Зязюна, М. Іванчук, О. Мариновської, М. Арцишевської та інших. Повне висвітлення цієї проблеми може бути предметом багатьох досліджень, тому ми зупинимося лише на деяких аспектах визначеної проблеми.

Актуальність проблеми визначається завданнями, відображеними у державній національній програмі "Освіта (Україна XXI століття)", Програмі "Діти України" (1996), Національній доктрині розвитку освіти в Україні в XXI столітті, Законі України "Про загальну середню освіту" (2005), Державному стандарті загальної освіти, які спрямовують педагогічну науку на пошук шляхів оптимізації морально-ціннісного розвитку студентів у навчально-виховному процесі, розкриття механізмів формування життєвої та морально-ціннісної компетентності як інтегральної здатності особистості студента та наголошують на необхідності запровадження інтеграції етнопедагогічних знань та культурно-мистецького етнодосвіду з метою морально-ціннісного виховання студентів.

Сутнісне значення даної умови полягає у формуванні професійної спрямованості особистості педагога

на креативне використання елементів етнопедагогіки. Оформлення творчої інтеграції етнопедагогічних знань та культурно-мистецького етнодосвіду у професійної діяльності майбутнього педагога відбувалося під час опанування таких навчальних дисциплін якот: "Усна народна творчість", "Методика музичного виховання" "Педагогіка", спецкурсу "Основи етнопедагогіки та фольклористики" та спецсемініарів етно-морального спрямування: "Український дитячий музичний фольклор", "Етнопсихологія", "Етнокультура", "Етнолінгвокультура рідного краю", "Народознавство", "Народні художні промисли" та ін. Тут важливо зосередити увагу студентів на пріоритетах етнопедагогіки як науки, ознайомити з поглядами філософів-гуманістів, психологів, педагогів щодо особливостей етнопедагогічних знань та культурно-мистецького етнодосвіду, важливих аспектах ціннісної орієнтації, яка виробилась громадською суспільною свідомістю: з гуманістичної точки зору, прекрасним є те, що високогуманне, моральне, що і робить людину благородною.

Для реалізації цієї умови (творча інтеграція етнопедагогічних знань та культурно-мистецького етнодосвіду) пропонуємо дотримання таких особливостей викладання загальноколеджних дисциплін: формування теоретико-креативної обізнаності студентів з елементами етнопедагогіки; комплексний підхід до вивчення етнопедагогічних знань, створення відповідного соціально-культурологічного середовища, сприятливого як для морально-ціннісного розвитку студента, так і для професійного самовдосконалення майбутнього фахівця.

Реалізація цієї умови впливає на якість інформаційної обізнаності студентів щодо засобів етнопедагогіки, є результатом пізнавальної діяльності і характеризується фундаментальністю, системністю, глибиною знань, має міждисциплінарний характер і відкриває реальні перспективи для залучення студентів до творчої інтеграції етнопедагогічних знань та культурно-мистецького етнодосвіду, згідно концепцій про те, що даний період особистості є сенситивним для виховання морально-ціннісних орієнтацій і пов'язують його з емоційною чутливістю, розвитком потребою в самоствердженні та індивідуалізації. У навчально-виховному процесі зазначена умова реалізувалася за допомогою навчальних ігор, тренінгів, проектної діяльності, проблемного викладу матеріалу.

Отже, творча інтеграція етнопедагогічних знань та культурно-мистецького етнодосвіду – це динамічний, безперервний, суперечливий процес, який потребує прогностичного підходу, врахування особливостей параметрів знань, виявлення специфіки їх структурування, предметних та інтегрованих знань та передбачає застосування адекватних змісту, форм, методів, засобів виховання.

Наступною умовою є дотримання краснавчального принципу опанування студентами морально-етнічних цінностей.

Етнокультурне буття народів України, форму-

вання його морально-етнічних цінностей стає предметом наукових досліджень ще й тому, що українське суспільство зіткнулося з проблемою поєднання процесу державотворення й етнокультурного поступу народів, щоб залучити етнонаціональний чинник до процесу державного будівництва. Згідно з вищевказаними аспектами зауважимо, що визначення сутності етнічних цінностей ґрунтується на визначенні сутності нації, оскільки національними є ті цінності, які притаманні певній нації.

Етнічні цінності – це сукупність життєвих установок, орієнтирів, ідеалів, культурних традицій, які самі члени етносу вважають найбільш характерними й важливими для свого народу й, в остаточному підсумку, для призначення людини взагалі. Питання визначення морально-етнічних цінностей розробляють педагоги Т.Алексєнко, Н.Полтавська і Т.Яковенко, зараховуючи до духовних національних цінностей традиції, звичаї, моральні принципи, ідеали, вироблені нацією впродовж свого історичного розвитку.

Перші спроби дослідження української народно-етичної проблематики, започатковані у працях В. Антоновича, Ф.Вовка М.Драгоманова, були доповнені працями представників діаспори (О. Воропай, С. Килимник, І. Мірчук, І. Огієнко, Б. Цимбалістий, В. Янів, В. Ярема), а також авторами з України (М. Гримич, В. Скуратівський).

За Сухомлинським, кожен народ продукує свою систему етнічних цінностей, яка найповніше відображає його ментальність, особливості національної свідомості. Ці цінності народ відтворює і розвиває через мову, літературу, мистецтво, фольклор, виробничі відносини, побут, а також через звичаї та традиції. [4]. Згідно організації краєзнавчо-пошукової роботи з студентською молоддю, нами передбачено проведення фольклорно-експедиційної діяльності. Програмою передбачено вивчення не тільки фольклорного, а й величезний пласт матеріалів про сучасні музичні колективи, композиторів, поетів, аранжувальників, звукорежисерів, тобто всіх причетних до створення музичного культурного простору на Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коменський Я.А. Велика дидактика / Ян Амос Коменський. – К.: Радуга, 1955. – 420 с.
2. Психолого-педагогический словарь [авт.-сост. В. Мижериков]. – Ростов-на-Дону, 1998. – 544 с.
3. Хмелева О.Г. Становление ценностного отношения к учебной деятельности учащихся начальной школы (в системе развивающего обучения Д. Ельконина – В. Давыдова): дисс. канд. пед. наук: 13.00.01 / Хмелева Оксана Геннадьевна. – Барнаул, 2002. – 193 с.

Мета факультативного курсу узгоджується із метою загальної та професійно орієнтованої мистецької освіти, а саме: у процесі теоретичної та практичної краєзнавчо-пошукової діяльності виховувати в студентів морально-ціннісне ставлення до дійсності та мистецтва, поглиблювати художню свідомість і компетентність, розвивати здатність до самореалізації та потребу в духовному самовдосконаленні, виховувати морально-етнічні цінності. Згідно з дисертаційним дослідженням дані педагогічні умови реалізуються у ході впровадження етапної методики виховання морально-цінісних орієнтацій, що передбачає наступні етапи: *гносеологічний етап* (опрацювання студентами фонду етнопедагогічних знань), *емоційно-мотиваційний етап* (освоєння студентами морально-етнічних цінностей), *творчо-проектувальний етап* (залучення студентів до педагогічної творчості на засадах морально-етнічних цінностей).

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, на основі обґрунтованих педагогічних умов розроблено методику моделювання виховного процесу в педагогічному коледжі в контексті етнізації освітньої роботи та практичної моделі технології їх реалізації у навчально-виховному процесі вищої школи. Головним змістовим компонентом методики є корекційно-виховна програма, завданням якої визначено створення максимально оптимальних навчально-виховних умов для розвитку і формування морально-цінісних орієнтацій студентської молоді. Реалізація зазначених педагогічних умов потребує послідовності й системності. Їх ефективність забезпечується єдністю якісного змісту, відповідних (інтерактивних) форм і методів організації виховного процесу, практичною цінністю.

Наше дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми, що стосується морально-цінісного виховання студентської молоді. Доцільним стане обґрунтування основних напрямків, форм, методів морально-цінісного виховання особистості, які потребують свого подальшого вивчення та реалізації у навчально-виховному процесі сучасних ВНЗ I – II рівнів акредитації.

4. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка / Олександр Васильович Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1978. – 263с.

5. Фомина Л. П. Организационно-педагогические условия деятельности негосударственной адаптивно-развивающей школы: дисс. канд. пед. наук: 13.00.01 / Фомина Людмила Петровна. – Санкт-Петербург, 2006. – 208 с.

Подано до редакції 18.03.13